

 mag. Tamara Malešević,
Zavod RS za šolstvo

Prehod otroka v osnovno šolo

IZVLEČEK: Razumevanje pomena optimalnega prehoda otrok v 1. razred nujno vključuje ugotavljanje različne stopnje razvoja, potreb in izkušenj posameznega otroka ter, v skladu s formativnimi načeli, upoštevanje teh ugotovitev pri načrtovanju individualiziranega dela v 1. razredu. O otrokovi pripravljenosti na šolo in prilagajanju v 1. razredu naj strokovni delavec pridobiva informacije iz različnih virov, med drugim tudi od otrokovih staršev, ki si v tem času zelo želijo izmenjave informacij o svojem otroku v šoli. Nenadomestljive pa so informacije o otroku, ki jih strokovni delavec pridobi iz neposrednega stika s posameznim otrokom, ko mu zagotovi dovolj časa in prostora, da se aktivno odzove, odrasli pa opazuje, spodbuja in s svojo odnosno kompetenco vzpostavlja sprejemajoč odnos z otrokom. Eden izmed takšnih uspešnih primerov iz prakse je pogovor z otrokom ob pregledovanju njegova portfolia (iz vrtca) ali druge zbirke izdelkov in risb otroka. Odrasli lahko pridobi pomembne informacije o otroku z opazovanjem njegove igre.

Ključne besede: individualizacija ob prehodu v šolo, igra otrok, pripravljenost za šolo, odnosna kompetenca, portfolio otroka, pričakovanja staršev

Children's Transition to Primary School

Abstract: By understanding the importance of children's optimal transition to the first grade we should determine the different stages of individual child's development, needs and experience, and, in accordance with formative principles, consider the findings when planning individualized lessons for the first grade. School professionals should also gather information about child's readiness for transition to primary school and adaptation to the first grade from the child's parents, who in that period are very keen on exchanging information about their child with school. Irreplaceable information about the child are gained by school professional through direct contact with the child, after giving the child enough time and space for them to actively respond, while the adult only observes, encourages, and sets up accepting relationship with the child through relational competence. An example of successful practice is talking to the child while looking through their portfolio (from kindergarten) or some other collection of their drawings and other creations. Adults are also able to acquire many important information about the child by mere observation of their play.

Keywords: individualization during transition to school, children's play, school readiness, relational competence, child's portfolio, parents' expectations

Uvod

V Unicefovi izdaji Šolska pripravljenost in prehod (Rebello Britto in Limlingan, 2012) avtorici Rebello Britto in Limlingan šolsko pripravljenost opredelita s pomočjo treh med sabo povezanih dimenzij: otrokova pripravljenost za šolo, pripravljenost šole in pripravljenost družine. Prehod v osnovno šolo je za vse otroke, z vsemi individualnimi razlikami in z različno dolgo izkušnjo vključenosti v vrtec oz. brez te izkušnje, tako pomemben dogodek, da zahteva posebno skrb pri zagotavljanju optimalnih, na otroka osredinjenih pogojev in pedagoških ravnanj.

Prehod v šolo z vidika otrokovega območja bližnjega razvoja

Področje strokovne skrbi za optimalni razvoj otroka ob njegovem prehodu v osnovno šolo med drugim upošteva:

1. Načelo upoštevanja različnosti (Kurikul za vrtce, 1999) ter individualizacijo vzgojno-izobraževalnega dela v šoli (ZOŠ, 2006).
2. Aktivno vlogo otroka ob prehodu v šolo v povezavi z njegovimi pozitivnimi prevladujočimi čustvi.
3. Različne vidike pripravljenosti otroka za všolanje s poudarkom na pripravljenosti za formalno učenje.

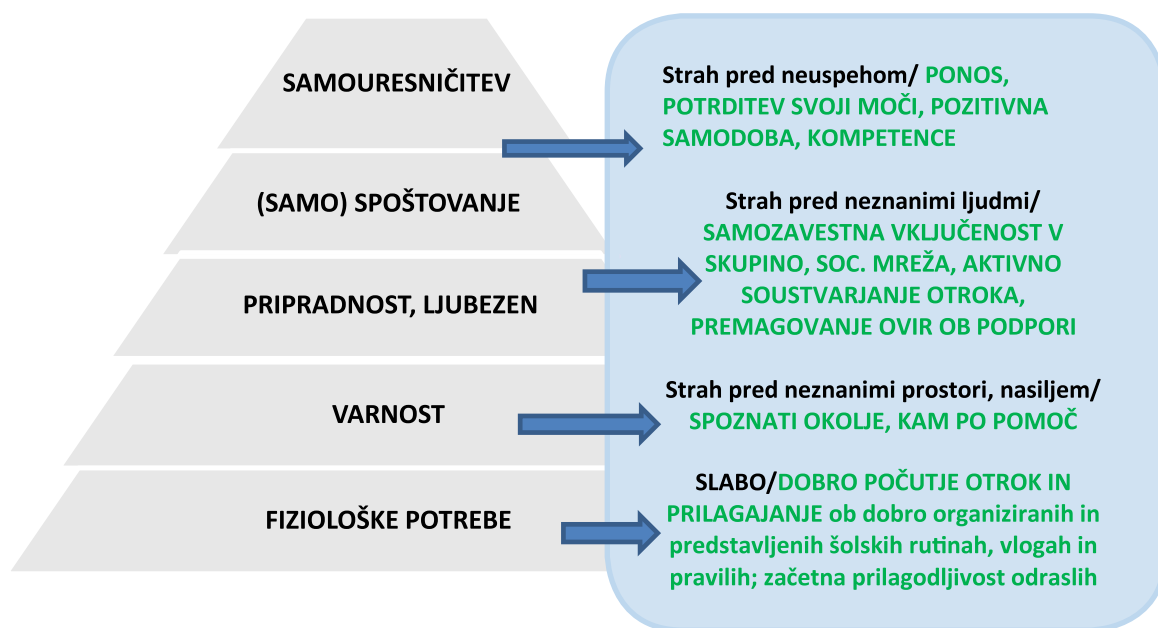
Načelo upoštevanja razlik in individualizacije zagotavljamo s tem, da izhajamo iz otrokove trenutne razvojne stopnje, iz prostora med njegovim aktualnim

in potencialnim razvojem oz. med njegovo trenutno in naslednjo stopnjo v razvoju. Z namenom zagotavljanja optimalnega napredka vsakega otroka najprej ugotavljamo, kje je območje njegovega bližnjega razvoja (Vigotski, 2010), do kod sežejo njegove izkušnje, kakšna je njegova trenutna razvojna stopnja, njegovo predznanje. V nadaljevanju načrtujemo in izvajamo dejavnosti, ki podpirajo napredek do naslednje stopnje v razvoju.

Območje bližnjega razvoja v kontekstu prehoda v šolo za posameznega otroka lahko razumemo tudi kot pripravljenost za šolo. Individualizacijo v času prehoda lahko razumemo kot optimalno razmerje med zagotavljanjem kontinuitete (»mehki« prehod, več znanega - manj novega) in diskontinuitete (uvajanje sprememb ter večjih razvojnih in učnih izzivov). Pri posameznem otroku obstajajo različna področja pripravljenosti za šolo, med drugimi tudi pripravljenost za (formalno) učenje.

M. Vidmar (2017) navaja 3 vrste kontinuitet:

- Profesionalno kontinuiteto zagotavljajo kadri, ki poznajo značilnosti tako predšolskega, zgodnjega učenja kot šolskega, formalnega učenja, in imajo zato možnost individualizirati dejavnosti in pristope.
- Pedagoško kontinuiteto šole zagotavljajo s programi, cilji, pedagoškimi pristopi.
- Razvojno kontinuiteto pa zagotavljata tako vrtec in šola z dejavnostmi, ki razvijajo pripravljenost otroka na šolo in prilagajanje na novo okolje in načine delovanja.

Slika 1. Hierarhija potreb po Maslowu v povezavi z negativnimi in pozitivnimi čustvi otroka in okoliščinami ob prehodu v 1. razred (prirenila T. Malešević).

Aktivna vključenost otroka v dejavnosti ob prehodu v šolo krepí predvsem pozitivna čustva in obratno – aktivno udeležbo otroka lahko pričakujemo, če pri njem prevladujejo pozitivna čustva v zvezi s prehodom v šolo. Zaradi intenzivnosti pozitivnih (radovednost, pričakovanja) in negativnih čustev (predvsem strah pred neznanim) v času prehoda je prav, da se otrokom ponudi prostor in čas tako v vrtcu kot v šoli za pogovore, v katerih otroci izražajo svoja pričakovanja, prve izkušnje s šolo in čustva, ki te izkušnje spremljajo. Otrok mora biti čim bolj prepričan v svoje moči, da bi lahko v šoli prevladovala pozitivna čustva, ki ga bodo spodbujala v razvoju in učenju. Prehod v šolo za vsakega otroka predstavlja priložnost za rast, če upoštevamo njegove individualne potrebe in uravnavamo naše pristope tako na njegovo aktualno razvojno kognitivno kot tudi na čustveno-socialno raven.

Pri zagotavljanju optimalnega razvoja otroka, njegove aktivne vloge in pedagoške kontinuitete pri prehodu v šolo izpostavljamo **pomen igre otrok, in sicer igre s pravili ter simbolne igre**. Igra s pravili, ki predstavlja prevladujočo vrsto igre v tem obdobju, od otroka zahteva prepoznavanje, sprejemanje in podrejanje vnaprej postavljenim pravilom (Fekonja, v Marjanovič idr, 2009, str. 383). Simbolna igra doseže razvojni vrh v otrokovem 7. letu in se kasneje lahko razvija skozi umetniško izražanje (prav tam). Pomembno je spomniti, da simbolna igra v svoji zgodnji razvojni različici (igri vlog) vsebuje prav posnemalno in domišljjsko prvino. Otrok v simbolni igri neposredno razvija jezikovno kompetenco, metajezik (Marjanovič Umek, 2001) in samoregulacijo (Bodrova in dr., 2013). Igra podpira raziskovalno učenje in razvoj divergentnega mišljenja (Marjanovič Umek, Zupančič, 2001).

Strokovne ocene o pripravljenosti otroka po predlogu za odložitev všolanja lahko pridobimo iz dveh virov: iz vrtca (na osnovi celostnega spremljanja razvoja in napredka otroka s strani vzgojitelja in svetovalnega delavca) ter od strokovnjakov drugih institucij, ki podajo strokovno oceno o trenutni pripravljenosti otroka za všolanje.

Še posebej je dragocena ocena vrtca o otrokovem napredku in pripravljenosti za všolanje, saj temelji na spremljanju napredka otroka s strani vzgojiteljev in/ali svetovalnega delavca skozi daljše časovno obdobje. Z večletnim spremljanjem napredka otroka s strani strokovnih delavcev vrtca pridobimo bolj celovite podatke na različnih področjih otrokovega razvoja.

Starši se lahko februarja, v času vpisa v 1. razred, odločijo in podajo predlog za odložen vstop otroka v šolo. Ocena pripravljenosti otroka za šolo je ocena njegovega aktualnega razvoja in je lahko v nekaj mesecih spremenjena, zato je smiselno oceno podati

tudi (in čim) kasneje. Zakon o osnovni šoli (46. člen ZOŠ) pove, da je ugotavljanje pripravljenosti otroka za všolanje obvezno, ko predlog za odložitev všolanja podajo starši ali zdravstvena služba. Na osnovi pisnega soglasja staršev pripravljenost otroka za šolo ocenjuje zdravnik, psiholog ter drugi strokovnjaki.

Psihologi za oceno pripravljenosti za vstop v šolo ob pogovoru s starši in otrokom uporabljajo standardizirane psihološke instrumente in vprašalnike, zbirajo anamnestične podatke od staršev z namenom ugotavljanja, kako starši vidijo otroka (Sanda, 2013). V uporabi so razvojne lestvice, test inteligentnosti, preizkus specifičnih sposobnosti (npr. Preizkus pripravljenosti otrok za šolo – POŠ avtorja I. Toličiča iz 1986, ki zajema govorno razumevanje, rezoniranje, grafomotorične sposobnosti, dojemanje količin ter posredno tudi razumevanje navodil in pripravljenost za delo v skupini; LSGR - Lestvice splošnega govornega razvoja avtoric Marjanovič Umek, Kranjc, Bajc, Fekonja; Lestvica ABC za področje gibanja). Ocenjuje se tudi čustveno in socialno funkcioniranje z opazovanjem med otrokovo igro ali/in na osnovi ocen vzgojiteljev ter staršev (npr. Vprašalnik o socialnem vedenju otroka SV-O avtorjev La Freniere, Dumas, Zupančič, Gril in Kavčič, 2001).

Strokovnjaki staršem nudijo strokovne argumente za lažje odločanje glede odložitve. Starši potrebujejo celovito in veljavno oceno o otrokovi pripravljenosti. Vloga stroke je skoraj v celoti svetovalna. Starši potrebujejo čas, da za morebitno odložitev všolanja svojega otroka zberejo tudi več strokovnih ocen. Zato imajo vrtce, šola in druge ustanove nalogo, da v otrokovo dobrobit razumevajoče in strokovno informirajo starše o pripravljenosti njihovega otroka za vstop v šolo in nadaljujejo s sodelovanjem.

Podpora strokovnemu delavcu v 1. razredu za optimalni napredek prvošolcev v času prehoda in prilagajanja

Strokovni delavec 1. razreda v začetnem obdobju všolanja otroka lahko pridobi podporo z/s:

1. informiranjem o otroku pri svetovalnem delavcu, otrokovih starših in neposredno od otroka,
2. uresničevanjem načela individualizacije, preko vzpostavljanja odnosa s posameznim otrokom – pomen odnosne kompetence učitelja,
3. sodelovanjem z otrokovimi starši.

Začetne informacije o posameznem otroku običajno pridobi svetovalni delavec šole ob vpisu otroka v 1. razred od staršev in od drugih strokovnjakov in

ustanov (če je potrebno) v skladu s pisnim soglasjem staršev na osnovi Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (2004).

Strokovni delavci vrtca lahko svetujejo staršem, da šoli posredujejo določene informacije o otroku. Pogoji za tako sodelovanje je vzpostavljeno zaupanje in sodelovanje vrtca in šole s starši. To je pomembno še posebej, če otrok potrebuje našo dodatno strokovno pozornost v času prehoda glede pripravljenosti.

Vloga svetovalne službe vrtca in šole se kaže pri sodelovanju z institucijami, pridobivanju ocen glede pripravljenosti za odložitve vpisa ali zgodnji vpis otroka v šolo. Strokovna podpora vzgojiteljem in učiteljem se kaže v smeri spremljanja napredka posameznega otroka, individualizacije vzgojno-izobraževalnega dela, sodelovanja s starši in dr.

Odnosne kompetence učiteljice 1. razreda izboljšujejo tudi individualizacijo dela v razredu.

Na podlagi raziskovalnih podatkov Jasper Juul opredeli štiri osrednje kompetence učitelja: akademska, didaktična, vodstvena ter odnosna kompetenca (Juul, 2014, str. 35). Juul (2014) pravi »Pouk je pomemben, toda še pomembnejša je odnosna kompetenca.« (str. 104). »Odnosna kompetenca (odraslega, op. avt.) je sposobnost, da odrasla oseba otroka zaznava (in sprejema op. avt.) kot individuuma – takega, kakršen je; da svoje obnašanje prilagodi temu, ne da bi se odpovedal vodenju in sposobnostim ter da je z njim v pristnem stiku.« (Prav tam, str. 112). Odnosna kompetenca je sposobnost, da vzamemo resno vse misli in občutja svojega sogovornika (Juul, 2014, str. 42). Če posedujemo odnosno kompetenco, ljudi vodimo tako, da se vsi počutijo dobro in brez občutka krivde. S tem preidemo iz stare kulture poslušnosti v novo kulturo odgovornosti (prav tam).

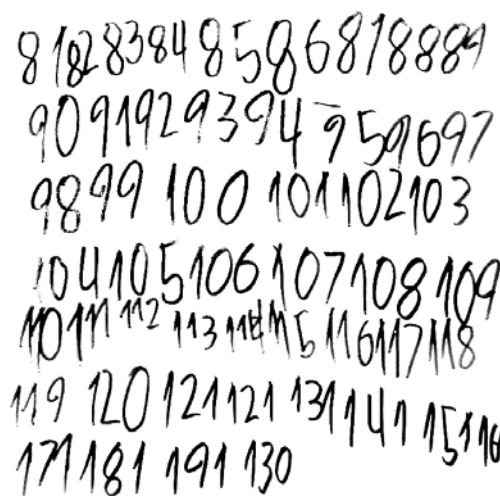
Portfolio otroka je ena izmed formativnih metod, s katero zagotavljamo pomembno kontinuiteto prenosa informacij o otroku med vzgojitelji v vrtcu in učitelji. Ta je še posebej pomembna za individualizacijo vzgojno-izobraževalnega dela v 1. razredu.

V prvih tednih prihoda v šolo portfolio otroka (iz vrtca) učiteljici omogoča:

- da vzpostavi prijeten prvi individualni stik z otrokom, ko ta kaže in pripoveduje o svojih uspehih,
- da z otrokom gradi odnos, ki je pomemben za otrokovo kasnejše počutje, sodelovanje in učni dosežek,
- otrokovo večjo aktivnost in participacijo, kar bo ugodno vplivalo na otrokovo motivacijo in samouravnavanje učenja,

- da pridobi veliko število formativnih informacij o otrokovem preteklem napredku.

Portfolio otroka v slovenskih vrtcih predstavlja že dokaj preizkušeno in uveljavljeno obliko spremljanja otrokovega napredka in otrokove aktivne vključenosti v evalvacijo tega napredka. Portfolio otroka (Stritar in Sentočnik, 2007) iz vrtca je lahko za strokovne delavce šole bogat vir informacij o napredku otroka. To je zbirka dokazov o tem, kaj otrok že zmore oz. predstavlja kronološki pregled o otrokovem napredku. Je formativen, saj spodbuja otroka k premisleku in pogovoru o uspehih, ki dokazujejo njegov napredek in ga na ta način usmerja k razvoju. Zagotavlja otrokovo aktivno vlogo, njegovo participacijo. Portfolio otroka je njegova last in ga lahko (na pobudo šole) starši z otrokom prinesejo na vpogled v šolo.

Sliki 2 in 3: Primer dejavnosti iz portfolia otroka

Sodelovanje s starši otrok, ki vstopajo v šolo, igra izredno vlogo za napredek otrok in posredno tudi za starše. Za celo družino je to tako pomemben družinski dogodek, ki ga spremljajo globoka in čustveno obarvana pričakovanja in doživljanja, ki se lahko prenašajo od staršev na otroke in obratno.

V tej situaciji je pravočasna in ustrezna komunikacija strokovnih delavcev vrtcev in šol s starši izrednega pomena, saj omogoča ustvarjanje realnih predstav in pričakovanj staršev o priložnostih in zahtevah šole za razvoj in učenje njihovih otrok. Ponovno je v ospredju odnosna kompetenca strokovnega delavca, da komunicira z različnimi starši, ugotavlja njihova pričakovanja, jih informira o otrokovem počutju in vključenosti v razredu, doseganju in preseganju učnih ciljev ter skupaj s starši raziskuje načine za nadaljnji otrokov razvoj.

Empirični podatki govorijo, da starši od vrtcev v času prehoda pričakujejo in želijo informacije o otrokovem napredku in njegovi pripravljenosti (Malešević, 2017). Ob vpisu v šolo starši pričakujejo individualni pogovor o njihovem otroku (Kaltenekar, 2008), kasneje pa izmenjavo informacij z učitelji o otrokovem počutju in napredku. Ker je vpis v 1. razred prvi stik otroka in starša s šolo in ker omogoča pridobitev pomembnih informacij o otroku, ne sme biti le upravno-administrativni postopek, ampak priložnost za svetovalno delavko šole, da vzpostavi prvi korak za dobro sodelovanje šole s starši.

Na sicer manjšem vzorcu (Malešević, 2017) ugotavljamo, da med pomembnimi značilnostmi otrok po ocenah staršev otrok, ki vstopajo v šolo, daleč izstopa samostojnost otroka. Sledijo ji samozavest, socialne spretnosti, pozornost in koncentracija ter zaznavanje sebe. Starši se s strokovnimi delavci strinjajo, da je samostojnost otroka najbolj zaželen lastnost otroka za vstop v šolo. To je lahko izhodišče za učitelja pri vzpostavljanju sodelovanja oz. skupnih ciljev s starši za dobrobit in optimalni razvoj otrok ob prehodu v osnovno šolo.

Sklep

Prehod v osnovno šolo spremljamo s treh vidikov: otrokova pripravljenost za šolo, pripravljenost šole in pripravljenost družine. Zato se zdi skupni cilj staršev in strokovnjakov vrtca in šole pri prehodu otroka v šolo, da ujamejo optimalno podporo otroku, pri tako pomembnem dogodku za otroka in njegove starše. V povezavi s tem so za šolo pomembne rešitve glede individualizacije dela, možnosti pridobivanja informacij o otrokovem preteklem napredku (npr. s pomočjo portfolia), zagotavljanje prostora za igro otrok, opazovanje otroka med igro in njegovo smiselno

vključevanje v njo, individualni stik odraslega z otrokom (pomen odnosne kompetence) in zagotavljanje aktivne in odprte udeležbe otroka, njegovega dobrega počutja in vključenosti.

Viri in literatura:

- Fekonja, U. (2009). Razvoj otroške igre. V L. Marjanovič Umek idr. *Razvojna psihologija*. Ljubljana, Založba Rokus Klett d.o.o.
- Juul, J. (2014). Šolski infarkt. Kaj lahko storimo, da bo šlo otrokom, staršem in učiteljem bolje. Celovec: Mohorjeva družba.
- Kaltenekar, T. (2008). Svetovalne potrebe staršev pri vstopu šestletnikov v šolo. *Sodobna pedagogika*, št. 2/2008, str. 142–157.
- Kurikulum za vrtce*. (1999). Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport in Urad za razvoj šolstva.
- Malešević, T. (2017). Strokovna skrb za dobrobit in optimalni razvoj otroka ob prehodu v osnovno šolo. *Šolsko svetovalno delo*, letnik XXI, št. 1, str. 43–55.
- Marjanovič Umek L., Zupančič, M. 2001. *Psihologija otroške igre*. Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Marjanovič Umek, L. (2009). Spoznavni razvoj v zgodnjem otroštvu. V: L. M. Umek in M. Zupančič (ur.). *Razvojna psihologija*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja*. (2004). Uradni list RS, št. 80/2004, str. 9735. Pridobljeno 14. 5. 2018 na spletni strani <https://www.uradni-list.si/1/content?id=50375>.
- Rebello Britto, P., Limlingan, M.C. (2012). *School Readiness and Transition*. New York: Unicef.
- Sanda, S. (2013). *Psihološki pregled ob prehodu otroka iz vrtca v šolo*. Študijsko srečanje ŠSD (interno gradivo s srečanja).
- Stritar, U., Sentočnik, S. (2007). *Otrokov portfolio v vrtcu*. Ljubljana: ZRSŠ.
- Vidmar, M. (2017). Prehod iz vrtca v šolo: pogledi in izzivi. *Šolsko svetovalno delo*, letnik XX, št. 3-4, str. 13–22.
- Vigotski, L.S. (2010). *Mišljenje in govor*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta UL in Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete UL.
- Zakon o OŠ*. (2016). Uradni list RS št. 81/06. Pridobljeno 14. 5. 2018 na spletni strani <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO448>.

